

Jasenska Kodrnja

ŽENE ZMIJE – RODNA DEKONSTRUKCIJA

UVOD

Knjiga se sastoji od tri veće cjeline. Prvu cjelinu čine teorijski tekstovi, u drugoj su portreti za znanost, filozofiju i umjetnost značajnih žena, a u trećoj su članci i eseji koji pokazuju politički kontekst, tematske i svjetonazorske rodne naglaske i osobne refleksije.

Kada je riječ o prvom dijelu knjige valja naglasiti da je on svojevrsni vremeplov: pokazuje promjenu teorijske paradigme tijekom zadnjih trideset godina. Tekstovi napisani posljednjih godina teže dekonstrukciji jezika, filozofije, mitologije iz motrišta rodne perspektive. U tom smislu valja istaći dva teksta. Prvi je «Pojam čovjek - aspekti asimetrije i hijerarhije» koji je, zajedno s još nekoliko referata, bio izložen na simpoziju Hrvatskog filozofskog društva «Filozofija čovjeka» 2002. godine. Problematiziranje pitanja roda/spola u filozofiji izazvalo je, kao i ostali testovi ove tematike, provokativnu polemiku. Dvije godine nakon toga (2004.) organiziran je simpozij Hrvatskog filozofskog društva naslovljen «Filozofija i rod». Bio je to prvi skup filozofa u Hrvatskoj posvećen temi roda. Tijekom simpozija predstavljen je i referat naslova «Rodni aspekti etike» (drugi prethodno naznačeni tekst) koji se, kao i znatan broj referata s tog simpozija, nalazi u knjizi naslovljenoj kao i simpozij «Filozofija i rod». Važnost ovih dvaju simpozija uočena je u znanstvenoj javnosti i uspoređena s filozofskim skupom na Bledu 1960. godine (Lino Veljak, Vreme, 13.4.2006). Naime, dok je filozofija 1960. godine dekonstruirala marksistički dogmatizam (teoriju odraza, to jest dijalektički i historijski materijalizam), 2002. i 2004. godine načeta je androcentrična paradigma iskazana sintagmom «čovjek uopće». Treba napomenuti da su navedeni skupovi okupili autore s područja Jugoslavije, odnosno bivše Jugoslavije.

Tekstovi nastali sredinom sedamdesetih pokazuju prethodnu paradigmu jer smještaju pitanje ženske slobode (kao partikularitet) unutar slobode uopće. Za tu je paradigmu indikativan tekst «Emancipacija žene u obitelji i društvu» koji koristi Marxovu metodologiju. U tom smislu postavlja se pitanje «U kakvom je odnosu emancipacija jedne posebne grupe, u ovom slučaju žene i opća ljudska emancipacija?» Odgovor se pronalazi u Marxovoj metafori Sunca (koje predstavlja opću slobodu) i planeta (koji znače posebne slobode), pa se zaključuje da «Uz opću bit slobode postoje i razni oblici sloboda koji imaju svoju vlastitu bitnost». Danas se problematizira «sloboda uopće» kao androcentrična iluzija moderne.

Tijekom tih trideset godina promjena se zbilila u navodenoj literaturi, terminologiji, jeziku. Nekada, isticali su se pojmovi: emancipacija, jednakost, revolucionarne promjene, alijeniran rad, eksploatacija, mjesto u procesu proizvodnje... Danas se naglašavaju riječi: hijerarhija, asimetrija, marginalnost, dekonstrukcija...

Nekada, citirani su bili Marx, Engels, Marcuse, Bauman; danas se citiraju autorice i autori postfeminizma i postmoderne, a autori klasične filozofije (Kant, Hegel i drugi) iščitavaju se iz rodnog očišta, te se u njihovom filozofskom opusu uočavaju svjetonazorske rodne/spolne predrasude. Što se jezika tiče izvršene su neke izmjene radi jasnoće, no tekstovi napisani prije mnogo godina, u osnovi, ostali su u izvornom obliku - radi očuvanja autentičnosti vremena.

U prvom dijelu knjige valja istaći članke koji obrađuju mitologiju, prije svega one koji se odnose na Eurinomu. Naime, rodno iščitavanje olimpske mitologije pokazuje sustavnu degradaciju ženskih likova, koja korelira s uspostavljanjem patrijarhata, a mitemi o Eurinomi paradigmatični su za tu degradaciju. Naime, u prvom predpatrijarhalnom - pelaškom mitu - Eurinoma je prva božica, koja, plešući na vjetru uz nadahnuće i žudnju, spojena s nastalom zmijom, stvara čitav svijet. U drugom mitemu - u olimpijskoj mitologiji - Eurinoma je jedna od boginja, u trećem je kraljica, a u četvrtom je sobarica na dvoru kralja Odiseja koja ga služi po povratku s putovanja. Mit o Eurinomi tako postaje paradigmatičan za sustavnu, gotovo neprimjetnu degradaciju žene kao roda tijekom patrijarhalne povijesti. Također, veza Eurinome (žene) i zmijske legitimira (mitski, podsvjesno) ovaj odnos i danas. Osim Eurinome važna je i Hera jer njena rodna dekonstrukcija pokazuje elemente snage jedne od prvih boginja i razloge njene instrumentalizacije (stavljanja u funkciju promicateljice ženske zavisti, tradicionalne obitelji i patrijarhata). Naime, silovanje koje je doživjela od strane Zeusa, a silovanje je bilo uobičajeno Zeusovo sredstvo pristupa partnericama, pokazuje da je seksualno nasilje u osnovi uspostave rodne moći, pa silovanje valja iščitavati kao paradigmatički mitem važan za legitimiranje novih (patrijarhalnih) zakona, odnose rodova, povijest, povijest ratovanja, svakodnevicu, umjetnost i znanost.

U drugom dijelu knjige predstavljeni su opusi ili pojedinačni radovi ženskih subjekata: Dragojle Jarnević, Dore Pfanove, Blaženke Despot, Tereze Salajpal, Pearl Buck, Simone de Beauvoir, Ruth Benedict. Isticanje pitanja ženskog subjekta, kao i bilježenje pojedinačnih iskustava i opusa žena, kontinuiran je zadatak redefiniranja povijesti, znanosti, umjetnosti, to jest cjelokupne zgrade tradicionalnoga znanja u kojoj su žene kao subjekti bile gotovo nevidljive.

Treći dio knjige pokazuje društveni kontekst u tranziciji s političkim naznakama očinske, domoljubne, to jest stare paradigme. U tom smislu valja istaći članak «Svi smo mi Carla del Ponte» koji pokazuje polarizaciju hrvatskoga društva, te kolektivnu identifikaciju s Carlom ili Mirkom (Norcem). Neprestano nesigurno pozicioniranje Hrvatske vezano je uz strah od ozloglašena Balkana i idealizirane Europe («Balkanski patuljak ili europski

pridruženi princ), kao i nemoć pozicioniranja iznad ovih pripisanih zadataki. Tekstovi nastali devedesetih godina, neposredno pred početak rata, ironično i emotivno, te jednako s empatijom kao i distancom, iskazuju probuđeno domoljublje, kao i prijeteće naznake što iz toga slijede («Hrvatsko licitarsko srce», «Velika spiritistička seansa» ...).

Također, valja istaći tekstove objavljene devedesetih godina vezane uz rodne teme koje su do tada bile u javnosti gotovo nedirnete. Samorazumljivo prešućene. To su teme vezane uz iskustvo poroda, nasilje u obitelji, rječnik Ustava RH i druge, a pokazuju provokativno problematiziranje stare očinske paradigme i afirmaciju nove paradigme. U tom smislu naročito je važan tekst «Dnevnik jedne rodilje» iz 1981. godine u kojem se u nas prvi put piše o iskustvu poroda, tipičnom ženskom iskustvu, samorazumljivo smještenom u područje privatnoga, potisnutog, prešućenog. Također, porod u bolnici (instituciji) i učestalost stručnih pogrešaka postavlja pitanje sustavnog kršenja ženskih reproduktivnih prava. Teme relevantne za rodno/spolno iščitavanje svakodnevice iskazuju se putem govora i pisanja o onome o čemu se prethodno samorazumljivu šutjelo. Pisanje «izvlači» ženska iskustava iz nerelevantnoga, potisnutog, nevidljivog, nepostojećeg ništa u relevantno, eksplicitno, vidljivo, postojeće nešto. Nešto što se predstavlja kao svjetonazorski znanstveni i javni izazov. I na kraju, dva članka – eseja («Sreće su različite» i «Ljubav») pokušavaju problematizirati, ući i izaći osobnim zamahom, unutar i izvan društvenih i rodni pripisanosti.